

BURÇLARIN DİNÎ TUTUM VE DAVRANIŞLARLA İLİŞKİSİ

Yrd. Doç. Dr. Halil APAYDIN*

Kahramanmaraş
Sütçü İmam Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi

1-Araştırmanın Problem ve Amacı

Bilim ve bilim felsefesi tarihine baktığımızda, genellikle katı pozitif anlayışın egemen olduğunu görülmektedir. Özellikle, 19.yüzyılın ikinci yarısı ve 20.yüzyılın ilk çeyreğinde bu anlayışın fen ve sosyal bilimlerde hakim anlayış olduğunu ve araştırmaların bu anlayış çerçevesinde şekillendiğini söyleyebiliriz. Örneğin, psikoloji biliminin bağımsız bir bilim dalı haline gelmeye başladığı günlerden itibaren uzun yıllar sadece deneysel yöntemleri kullandığını ve bu bilimin gelişiminin ancak bu yöntemle olabileceği görüşünün ağırlığını hissettirdiğini görmekteyiz.

Bilim dünyası yüzyıllardır burçlar ile bireyin düşünce, tutum ve davranışları arasında bir ilişkinin olup-olmadığı konusunda değişik yaklaşımlara sahip olmuştur. Kimileri burçları aslı olmayan, yerel uydurmalarla dilden dile aktararak günümüze kadar gelen ve mitosla beslenen, ne olduğu belli olmayan bir nitelikte algılamakta, kimileri ise, burçları, gezegenlerin ve diğer galaksilerin hareketi ile doğrudan ilişkili olarak kişilerin fizikî, sosyal ve kişilik özelliklerini şekillendiren temel yapıtaşları olarak görmektedir.

Biz bu makalede, bu iki değerlendirme biçiminden birini tercih etmek gibi bir anlayışa sahip olmayacağız. Temel yaklaşımımız, anket yöntemiyle elde ettiğimiz verilerden hareketle burçlarla dinî tutum ve davranış arasında bir ilişki olup-olmadığını tespit etmeye çalışacağız ve yorumu okuyucuya bırakacağız.¹

2-Temel Kavramlar

Her şeyden önce araştırmada geçen temel kavramları tanımlamak gerekmektedir. Bu, hem araştırmanın sınırlarının tespit edilmesine hem de verilerden hareketle ulaşacağımız sonuçların daha anlaşılır olmasına katkı sağlayacaktır.

2.1-Astroloji

Temel kavramlardan bir tanesi astroloji/yıldızbilim/burç kavramıdır. Bu kavramlardan hangisinin kullanılabileceği ya da kullanılamayacağı diğer disiplinlerle

* Yard. Doç. Dr. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

¹ Anket ile elde ettiğimiz veriler, 2000-2001 Eğitim-Öğretim Yılında yapılan ve “Kişilik Özelliklerinin Dini Tutum ve Davranışlara Etkisi” adlı doktora çalışmamızda veri kaynağı olarak kullandığımız ankete dayanmaktadır. Adı geçen anket, Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi’nde okuyan (Eğitim, Fen-Edebiyat, İlahiyat ve Ziraat Fakülteleri) 315öğrenciye uygulanmıştır.

beraber gündeme gelmekte ve her kavrama itirazlar yükselmektedir. Yıldızbilim'in nesnellik içermesi gerektiği; (Astronomi ile olan ilişkisinden hareketle) oysa, astroloji ya da burçlar bilimi denildiğinde daha spekülâtif ve soyut durumların ele alındığı, bir anlamda yıldızların hareketlerinin etkilerinin neler olabileceği konusu gündemde olduğu için bu kavrama da itirazlar yükselmektedir.² Ancak, gerek bilim olarak kabul edelim, gerekse etmeyelim astroloji kavramını kullanmak ve söylenenleri onun üzerinde değerlendirmek biraz daha tutarlı gibi gözükebilir.

Terim olarak astroloji, İnsanların doğum zamanları ile yıldızlar ve burçlar arasındaki ilişkileri araştıran bir bilimdir.³

Astroloji bir bilim dalı değil de, inanç biçimi olarak kabul edilecek olursa; bilim adamına düşen inanç durumu olarak kabul ettiği durumu reddetmek ya da alaya almak değil, bu inancın uygun malzemeye dayalı olup-olmadığını araştırmaktır. Yani, bilim, önyargıdan uzak bir yaklaşımla problemine yaklaşmalı ve yine önyargıdan uzak olarak sonuç ya da yorumunu açıklamalıdır.

Astroloji ile ilgili olarak şu durumu da belirtmekte yarar var: Astroloji ile ilişkisi bakımından insanların temel de üçe ayrıldıklarını belirtebiliriz. Birinci grup, onu tamamen falcılığın bir aracı olarak kullanma eğiliminde olanlar. İkincisi, astrolojiyi bir bilim dalı olarak görüp, gerçekten kişisel gelişim ile gezegenlerin hareketleri arasında bir ilişki olup-olmadığını diğer bilimlerin de verilerinden yararlanarak bilimsel şüphecilikle araştırmalarını sürdürenler. Üçüncüsü ise, bu konuda herhangi bir araştırma yapmaksızın, katı materyalist bir yaklaşımla onunla ilgili olumsuz bir tutumla reddetme eğiliminde olanlar.

Bilimsel yöntemlerle astroloji ile ilgilenenlerin bakış açısının şöyle olduğunu söyleyebiliriz: İnsanın geleceğini bilmek, onu değiştirmek astrolojinin konusu değildir. Astrolojinin konusu, gezegenlerin hareketlerinin genel olarak yeryüzünde bir etkisinin olabileceği, bu etkinin bireylerin doğum anındaki gezegenlerin konumuna bağlı olarak bireysel gelişim aşamalarında etkisinin gözlenebileceği ile ilgilenmektir.⁴

Astrolojinin temel yapı olarak bazı psikologlarca kişilik tiplerini anlamlandırmada (Örneğin, Jung, Heymans, Corman ve Le Senne) veri kaynağı olarak kullanıldığını görmekteyiz. Bunun böyle olmasının temelinde Aristo'nun kişilik tiplmesi ile Hippokrates'in bu tiplmelere karşı kullandığı Toprak, Hava, Su ve Ateş dörtlüsü gezegenlerin temel maddeleri olarak yerini almıştır.⁵

² Konu ile ilgili tartışmalar için Bkz.: Giovanni Scognamillo, **Astroloji ve Yıldız Bilim**, Karizma Yay., İstanbul, 1999, s. 11-14.

³ Evangeline Adams, **Yıldızını Söyle Kaderini Öğren**, Nebioğlu Yay., İstanbul 1977., s.

⁴ Bkz.. Barış İlhan. **Astrolojide Yetişkinlerin Buluş Çağı**, İlhan Yay., İstanbul 1997, s.19; Stephen Arroyo, **Astroloji Psikoloji Dört Element**, Çev.: Barış İlhan, İlhan Yay., İstanbul 2000, ss.49-60.

⁵ Elizabeth Teisseier, **Kahinlerin Kahini 21. Yüzyılda Astroloji**, Çev.: Nihal Önel, Milliyet Yay., İstanbul 1994, s.250.

2.2-Davranış

Kelime olarak davranış, eyleme yönelme ve gerçekleştirme biçimi ile tepkide bulunma şekli olarak tanımlanabilir.⁶ Psikolojide ise, organizmanın uyarılar karşısındaki tepkilerinin hepsine denir.⁷

Bireyin gözlenebilen ve gözlemlenemeyen etkinliklerinin hepsine davranış denir.⁸

Reflekse dayalı, içgüdüsel ya da öğrenme ürünü olan her türlü bedensel faaliyetlerin yanı sıra konuşma da gözlenebilir olduğu için bir davranış biçimidir. Bu arada heyecan belirtisi olarak kabul edilen gülme, ağlama, haykırma, kızarma, sararma, titreme gibi tepkiler, yüz ifadeleri ve jestler davranış biçimleri olduğu gibi, bir problemin çözümünü düşünürken dışa yansıyan işlem basamakları da davranış biçimidir.⁹

2.3-Dinî Davranış

Bireyin günlük yaşamını ve gelecek dünya inancını (varsa) anlamlı kılmak, aşkın varlık ile (Allah, tapınılan herhangi bir şey vs.) kendisi arasında olumlu bir ilişki oluşturmak niyetiyle yaptığı, yapmayı düşündüğü eylemlerin hepsine dinî davranış diyebiliriz.

Bazı psikologlarca da sıklıkla tartışılan davranış, güdünün sonucudur; güdü ise isteğin, niyetin sonucudur. Burada sorun, davranışa yüklenen anlam üzerinde yoğunlaşmaktadır. Çünkü davranış, bazı tanımlamalarda yer aldığı üzere, organizmanın dıştan gözlenebilen fiziksel hareketler bütünü olarak algılanmaktadır. Bu son derece kısır davranış tanımı noksan ve dolayısıyla yanlış bir tanımlamadır. Özellikle konu dinî davranış olunca noksanlık daha da belirgin bir hal almaktadır. Bu bağlamda “gerek bir ayın gibi dışardan görülebilen, gerekse sessiz bir dua gibi derunî ve hususî kalan bütün eylemler dinî davranıştır.”¹⁰ demek doğru gözükmemektedir.

Dinî davranış, dinî istek doğrultusunda hareket etmektir.¹¹ Yani, insanın inandığı yüce varlığa karşı (inandığı dinin esaslarına göre), kendinden beklenen, gözlenebilen ve gözlemlenemeyen davranış şekillerini yerine getirmesidir. Bu davranış şekilleri bireysel hayatı olumlu motive etmenin yanında, toplumsal hayatı düzenleyici bir takım davranışların da yerine getirilmesini kapsayabilir.

⁶ **Büyük Larousse**, “Davranış”, Milliyet Yay., İstanbul ty., s.2909.

⁷ **Ruh Terimleri Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1980, s.55.

⁸ Nurettin Fidan-Münire Erden. **Eğitim Bilimine Giriş**, Repa Eğitim Yay., 3. Baskı, Ankara ty., s.175; Hüseyin Peker, **Suçlularda Dini Davranışlar** (Doçentlik Tezi), Samsun 1987, s.88.

⁹ Yılmaz Özakpınar. **Psikolojinin Kavramsal Yapısı**, Ötüken Yay., İstanbul 2000, s.62.

¹⁰ Antoine Vergote. **Din İnanç ve İnançsızlık**, Çev.: Veysel Uysal, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay., İstanbul 1999, s.42.

¹¹ Paul E. Johnson. “Dinî Davranış”, Çev.: Habil Şentürk, **Dokuzeylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı:2, İzmir 1985, s.29.

İnsanın ruhuna ve onun şekillenmesine giden yollardan birisi de davranışlarıdır.¹² Dinî davranışın şekillenmesinde bireyin içinde bulunduğu sosyal çevrenin, zihinsel kapasitesinin, aldığı eğitimin, dindarların tutum ve davranışlarının, kitle iletişim araçlarının ve okuduğu kitapların etkisinin var olduğu bilinmektedir.¹³

2.4-Tutum

Tutum (alm. Haltung; fr. ve ing. Attitude), herhangi bir uyaran karşısında gösterilen az ya da çok heyecansal öğrenilmiş tepki demektir.¹⁴ Diğer bir tanım ile tutum, kişinin objektif bir durum karşısında o durum ile ilgili düşünce, duygu ve davranışlarını düzenli bir biçimde belirleme tarzıdır.¹⁵

Diğer bir tanımla tutum; motivasyon, heyecan ve algılama süreçleriyle öğrenme sürecinin, bireyin dünyasının bir yönüne göre devamlı bir organizasyondur.¹⁶

Derinlik ve yoğunluk itibari ile tutumların dereceleri vardır. Tutumlar ait oldukları konuya, akla ve mantığa yakınlık derecelerine göre iyi de olabilir kötü de.¹⁷ Çünkü tutumlar, bilişsel (düşünceyle ilgili), duygusal ve davranışsal öğelerden oluşan yapılar olarak düşünülmektedir.¹⁸ Tutumların düşünceye ilişkin unsuru, bireyin, o tutumuna konu teşkil eden objeye dair bilgi görüş ve inançlarıdır.¹⁹ Tutumun ihtiva ettiği duygu unsuru, bireyin o objeden hoşlanması ya da hoşlanmaması, onu sevip sevmemesi durumudur. Tutumun davranışa yönelik unsuru ise, tutuma ilişkin bir davranışa hazır olma eğilimini belirtir.²⁰

Tutumlar uzun süreli dirler. Geçici olarak bireyin gösterdiği bazı eğilimleri, o bireyin tutumu olarak görmemek gerekir. Bu eğilimlerin tutum olabilmesi için, bireyin o eğilimi oldukça uzun süreli olarak göstermesi gerekir.²¹

İnançlar, tutumlar ve bilgiler insanların içinde buldukları değişik durumları algılama ve tanımlama biçimini, bu durumların kendileri için ne anlama geldiğini, onlar karşısındaki tutum ve davranışlarına nasıl bir yön verdiğini gösterirler. Hangi amaçların

¹² Yavuz. "Günümüzde Din Psikolojisi", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 8, s. 262.

¹³ Bkz.: Ali Rıza Aydın. *Dini İnkârın Psiko-Sosyal Nedenleri* (Doktora Tezi), Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 1995, ss. 74-79; Halil Apaydın. *Üniversite Öğrencilerinin Dini Yasaklarla İlgili Tutumları*, Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yüksek Lisans Tezi), Samsun 1996, ss. 94-102.

¹⁴ O.A. Gürün. *Psikoloji Sözlüğü*, İnkılap Kitapevi, İstanbul 1991, s.154.

¹⁵ Amiran Kurtkan. *Genel Sosyoloji*, Filiz Kitabevi, 4. Baskı, İstanbul 1986, s.22; Kağıtçıbaşı. *İnsan ve İnsanlar*, Evrim Basım Yayım Dağıtım, 7. Baskı, İstanbul 1988, s.84; Hüseyin Peker. *Din Psikolojisi*, Aksiseda Matbaası, Samsun 1993, s.87.

¹⁶ David Krech-Richard S. Crutchfield. *Sosyal Psikoloji*, Çev.: Erol Güngör, Ötüken Yay., 3. Baskı, İstanbul 1980, s.180.

¹⁷ Mefharet Ersin. *Eğitimde Psikolojinin Yönü*, Milli Eğitim Basımevi, c.2, İstanbul 1982, s.78.

¹⁸ J.L. Freedman-D.O. Sears-J.M. Carlsmith. *Sosyal Psikoloji*, Çev.: Ali Dönmez, İmge Kitabevi, 2. Baskı Ankara 1993, s.342; Krş.: Peker, *Din Psikolojisi*, 1993, s.87.

¹⁹ Reha Oğuz Türkkkan. *İkna ve Uzlaşma Sanatı*, Hayat Yay., İstanbul 1998, s.21.

²⁰ Peker, *Din Psikolojisi*, 1993, s.87.

²¹ Doğan Cüceloğlu. *İnsan ve Davranışı*, Remzi Kitabevi, 3. Baskı, İstanbul 1992, s.521.

izlenmeye değer olduğu, nasıl yerine getirilmesi gerektiği gibi konular da bir toplumda ya da bir toplumsal kümede ortaklaşa benimsenen inanç, tutum ve bilgiler, toplumsal dayanışma ve bütünleşmede de etkili olur.²²

Diğer bir yaklaşımla tutumlar, bireyin psikolojik varlığının devamlılığını sağlar. Günlük eylemlerine anlam kazandırır. Bundan dolayı bazı sosyal psikologlar tutumları, insanın psikolojik dünyasını kuran tuğlalar olarak nitelerler. Dolayısıyla tutumlar olmasaydı, kişi her yeni durumda başka bir insan olurdu. Davranışlarında tutarlılık bulunmazdı.²³

Farklı davranış ve tutumların nedeni genel olarak kişilerin farklı durumlarda ve koşullar altında yaşamalarıdır. Kişinin sosyo-ekonomik, demografik ve kültürel özellikleri ona toplum içinde bir statü sağlar, sınıfını belirler. Bundan dolayı, bireyin özellikleri ile davranış ve tutumları arasında önemli ilişkilerin olması doğaldır. Bireyin özelliklerinin yanında içinde yaşadığı grubun ve toplumun özelliklerini de göz önünde tutmak gerekmektedir. Genel olarak çevresel faktörler diye adlandırılan grubun veya toplumun özellikleri de kendi içinde derecelenmektedir. Kişinin içinde yaşadığı ülkenin, ülke içindeki farklı bölgelerin, bölgeler içindeki farklı yerleşim birimlerinin özellikleri davranış ve tutumları ayrı ayrı etkiler denilebilir. Kişinin aile çevresi dışında yüz yüze ilişkide bulunduğu grup, davranış ve tutumunu etkileyen en önemli sosyal çevredir.²⁴

2.5-Dinî Tutum

Dinî Tutum: “kişinin dinle ilgili düşünce, duygu ve davranışlarını belirleme tarzıdır.” Yani kişinin dine dair bilgi ve inançları, dinin bütününden ya da herhangi bir esastan hoşlanması veya hoşlanmaması ve dinle ilgili davranışları, yani lehte ve aleyhteki birtakım faaliyetleri onun dinî tutumunu oluşturur.²⁵

Bireyin diğer konularda olduğu gibi dinî konularda da bir tutum içerisinde olması beklenir. Bu tutum olumlu olabileceği gibi olumsuz da olabilir. Birey, olumlu ya da olumsuz bir dinî tutuma; ailesi, arkadaş çevresi, okuduğu okul, dinle ilgili edindiği bilgiler, kitle iletişim araçları, dindarların tutum ve davranışları vb. faktörler ile kendi zihinsel gelişiminin değişik derecedeki etkileri ile ulaşır.

Bilindiği gibi, gerek oportinist bir yaklaşımla olsun gerekse bilimsel bazı verilere dayalı olarak olsun insan kişiliğinin oluşmasında, gelişmesinde ve değişmesinde doğum tarihindeki gezegen hareketlerinin belirli etkilerinin olduğu, özellikle doğum tarihine göre etkin olan gezegenin kişiliği ve karakteri şekillendirdiği varsayılmaktadır. Bir bakıma kişilik

²² Özer Ozankaya. **Toplumbilime Giriş**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay., Ankara 1979, s.295.

²³ Selma Erdem. **Liseler İçin Psikoloji Ders Kitabı**, Fil Yayınevi, İstanbul 1992, s.178.

²⁴ Ferhunde Özbay. “Davranış ve Tutumları Etkileyen Bireysel ve Çevresel Faktörler”, **Türkiye’de Toplumsal Bilim Araştırmalarında Yaklaşımlar ve Yöntemler Semineri (O.D.T.Ü. 17-19 Aralık 1976)**, Ankara 1977, s.92.

²⁵ Peker, **Din Psikolojisi**, 1993, s.88.

ve onu oluşturan bütün unsurlar bundan etkilenmektedir düşüncesi yaygınlık kazanmaktadır. Spekülatif söylemler teorik olarak üretilebilir ve değişik amaçlarla kullanılabilir; özellikle, insanların, metafizik konularda ve gizem içeren oluşumlarda çok meraklı ve ilgili bir psikolojik yapı sergilemeleri bu tür söylemlerin yaygınlaşmasını ve günlük gazete ve magazin dergilerinde kendilerine yer bulur hale gelmesine zemin hazırlamalarını kolaylaştırmaktadır.

Her şeyden önce şunu da belirtmek gerekmektedir; iki olgu ya da olay arasında bir ilişkiden söz ederken, bu ilişkinin aynı zamanda bir etkiyi de içerip içermediğinin belirtilmesi gerekmektedir. Bu konuda bizim yaklaşımımız şu olacaktır. İlişki ve etki aynı şeyler değildir. Biri diğerinin etkisinde olabilir; bu, iki olgu ya da olaydan birinin neden diğerinin sonuç olduğu anlamını taşımaz/taşımazabilir. Bu bağlamda, aralarında bir ilişkiden söz edilen durumlar da her zaman aynı sonucu/etkiyi doğurmaz. Dolayısıyla etki ve ilişki kavramlarına bu sınırlama ya da anlamlandırma çerçevesinde yaklaşmak yararlı olacaktır.

2.5.1-Olumlu Dinî Tutum: Bireyin dine karşı olumlu düşünce, duygu ve davranış eğilimi içerisinde olma eğilimidir.²⁶

2.5.2-Olumsuz Dinî Tutum: Bireyin dine karşı olumsuz düşünce, duygu ve davranış eğilimi içerisinde olma eğilimidir.²⁷

2.5.3-Dinî Tutum Düzeyi: Araştırmamızda denenceler içerisinde bir gruba giren bireylerin, dinî tutum ölçeğinden aldıkları puanların aritmetik ortalaması olup, belli bir özellik yönünden oluşan bu grubun olumlu yönde ulaştığı ortalama dinî tutum seviyesidir.²⁸

3-Araştırmanın Alt Problemleri

1-Deneklerin burçları ile dinî tutum düzeyleri arasında bir ilişki var mıdır ve bu ilişki hangi burçlar arasındadır?

2-Deneklerin dinî tutum düzeylerine göre namaz ibadetini yerine getirme durumları ile burçları arasındaki ilişkide hangi burçlar arası ilişki anlamlıdır?

3-Deneklerin dinî tutum düzeylerine göre oruç ibadetini yerine getirme durumları ile burçları arasındaki ilişkide hangi burçlar arası ilişki anlamlıdır?

4-Deneklerin dinî tutum düzeylerine göre genel olarak dinî emirleri benimsemeleri bakımından hangi burçlar arasındaki ilişkide anlamlılık vardır?

5-Deneklerin dinî tutum düzeylerine göre genel olarak dindarlık algıları bakımından hangi burçlar arasındaki ilişkide anlamlılık vardır?

²⁶ Bkz.: Mevlüt Kaya, **Din Eğitiminde İletişim ve Tutum**, Etüt Yay., Samsun 1998, s.35.

²⁷ Kaya, **a.g.e.**, s.35.

²⁸ Kaya, **a.g.e.**, s.35.

4-Araştırmanın Denenceleri

1-Deneklerin burçları ile dinî tutum düzeyleri arasında ilişki vardır.

2-Deneklerin dinî tutum düzeylerine göre namaz ibadetini yerine getirme durumları ile burçları arasında ilişki vardır.

3-Deneklerin dinî tutum düzeylerine göre oruç ibadetini yerine getirme durumları ile burçları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

4-Deneklerin dinî tutum düzeylerine göre genel olarak dinî emirleri benimsemeleri ile burçlar arasında ilişki vardır.

5-Deneklerin dinî tutum düzeyleri ile dindarlık algıları açısından burçlar arasında ilişki vardır.

5-Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Bu araştırma, 2000-2001 öğretim yılında Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesine bağlı Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği ve Psikolojik Danışma ve Rehberlik ; Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih ve Biyoloji Bölümü; Ziraat Fakültesi Zootehni ve Tarla Bitkileri Bölümü; İlahiyat Fakültesi İlahiyat, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Bölümü öğrencilerini kapsamaktadır.

Araştırma örnekleme, araştırmanın evreninde belirlenen fakültelerin ilgili bölümlerinin tüm sınıflarından seçkisiz (random) örnekleme yöntemiyle seçilen 315 öğrenciden oluşmaktadır.

6-Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmada elde edeceğimiz sonuçlar;

1-Araştırmaya katılan deneklerin genel niteliklerine benzer nitelik göstermesi beklenen deneklere genellenebilir.

2-Sonuçlar araştırmanın yapıldığı yıllar sosyo-kültürel yönden fazla farklılık göstermeyen yıllara genellenebilir.

3-Bu araştırmada elde edilen sonuçların şekillenmesinde deneklerin doğru cevap verdikleri varsayıldığından; sonuçların geçerliliğinde bu durum dikkate alınmıştır.

7-Araştırmada Kullanılan Yöntem ve Bilgilerin Değerlendirilmesi

Araştırmada öncelikle teorik bir çerçeve çizilmiş ve buna bağlı olarak veri kaynağı olarak alan araştırması sonucu elde edilen bilgilerden yararlanılmıştır. Bilgilerin istatistiksel analizlerinde SPSS for Windows 10.0 Paket programı kullanılmıştır. Denencelerin test edilmesinde ise Varyans Analizi ve t-Testi teknikleri kullanılmıştır. Gruplararası ilişki araştırmalarında anlamlılığın test edilmesi sırasında genellikle en çok 0.05 hata payı göz önünde bulundurulmuş, yer yer ise 0.09 hata payına göre değerlendirme yapılmıştır.

8-Araştırmada Kullanılan Anketler

8.1-Kişisel Bilgi Anketi

Araştırmada önce çalışmanın bağımlı değişkeni olan “dinî tutumu”, “dinî davranışı” ve “kişilik özelliklerini (İçedönüklük-Dışadönüklük)” etkileyebileceği ve bu bağımlı değişkenlerle ilişkili olabileceği düşünülen ve “Kişisel Bilgi Anketi” nde sunulan maddeler oluşturulmuştur.

“Kişisel Bilgi Anketi” hazırlanırken ilgili yayın ve araştırmalar gözden geçirilmiş, bu alanda uzman olan bilim adamlarının görüşlerine baş vurulmuştur. Yukarıda belirttiğimiz bağımlı değişkenlerle ilişkisi olabileceği düşünülen faktörler soru şeklinde ankete konmuştur. Anket önce örnek bir gruba uygulanarak son şeklini almış ve araştırmada kullanılmaya hazır hale getirilmiştir.

8.2-Dinî Tutum Ölçeği

Araştırmanın bağımlı değişkenleri olan “öğrencilerin dinî tutumu”, “öğrencilerin dinî davranışı” ve “kişilik özelliklerini (içedönüklük-dışadönüklük)” ölçmek amacıyla Kaya²⁹ tarafından geliştirilen “Dinî Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Kaya, araştırmasında ölçeğin 1,2,3,4,17,23,24 ve 27 (madde analizleri araştırmacı tarafından yapılmıştır) numaralı maddeleri Mutlu³⁰ dan, 6,8,10,13,16,26,28 ve 31 numaralı maddeleri ise Özbaydar³¹ tarafından geliştirilen listeden almıştır. Ölçeğin diğer maddeleri ise Kaya tarafından geliştirilmiştir.

“Dinî Tutum Ölçeği”, 17’si olumlu ve 14’ü olumsuz dinî tutumu yansıtan toplam 31 maddeden (cümleden) oluşmuştur. Ölçekteki (1,4,5,7,8,9,12,14,18,19,20, 22,23,24,25,26,28) numaralı maddeler olumlu olarak ifade edilirken; (2,3,6,10, 11,13,15,16,17, 21,27,29,30,31) numaralı maddeler ise olumsuz olarak ifade edilmiştir. Ölçekteki maddelerin cevapları “Dinî tutum Ölçeği cevap kağıdı” üzerinde işaretlenmiştir. Cevap kağıdında her madde için “Kesinlikle katılıyorum, Katılıyorum, Kararsızım, Katılmıyorum ve Kesinlikle katılmıyorum” şeklinde beş seçenek bulunmaktadır.³² Öğrenci, her maddede dinî tutumunun derecesini bu seçeneklerden birini işaretleyerek belirtmiştir.

“Dinî Tutum Ölçeği” cevaplarının puanlanmasında, olumlu maddelerde “Kesinlikle katılıyorum” seçeneğine 5, “katılıyorum” seçeneğine 4, “Kararsızım” seçeneğine 3, “Katılmıyorum” seçeneğine 2, “kesinlikle katılmıyorum” seçeneğine 1 puan verilmiştir. Olumsuz maddelerde ise, “Kesinlikle katılmıyorum” seçeneğine 5, “Katılmıyorum” seçeneğine 4, “Kararsızım” seçeneğine 3, “Katılıyorum” seçeneğine 2, “Kesinlikle

²⁹ Mevlüt Kaya. **Din Eğitiminde İletişim ve Dinî Tutum**, Etüt Yay., Samsun 1998.

³⁰ Mutlu, “Bir Dindarlık Ölçeği” s.196.

³¹ Özbaydar, **Din ve Tanrı İnançının...**, s.65-66.

³² Dinî Tutum Ölçeğinde olumlu ve olumsuz maddeleri derecelendirmede Kaya’nın orta ölçek olarak kullandığı “Kısmen katılıyorum” derecesi “Kararsızım” şeklinde değiştirilerek kullanılmıştır.

katılıyorum” seçeneğine 1 puan verilerek, puanlama olumlu maddelerin tersi yönünde yapılmıştır. Her öğrencinin işaretlediği seçeneğe göre puanları toplanarak, toplam dinî tutum puanı hesaplanmıştır.

“Dinî Tutum Ölçeği”nden alınabilecek en yüksek puan $31 \times 5 = 155$, en düşük puan ise $31 \times 1 = 31$ ’dir. Derecelendirme ölçeğinde sadece ortaya düşen “Kararsızım” seçeneği işaretlendiğinde alınabilecek puan $31 \times 3 = 93$ ’tür. Yüksek puan olumlu bir dinî tutum, düşük puan ise olumsuz bir dinî tutum düzeyinin göstergesi olmaktadır.³³ “Dinî Tutum Ölçeği”nin uygulandığı 315 deneğin genel dinî tutum puan ortalaması $X = 130.86$ ve standart sapması $S = 18.05$ olarak bulunmuştur. Kayanın yaptığı araştırmada da deneklerin dinî tutum puan ortalaması $X = 129.2$ ve standart sapması ise $S = 24.4$ olarak bulunmuştur.³⁴

8.2.1-Dinî Tutum Ölçeğinin Geçerliği

Geçerlik, bir ölçme aracının ölçmeyi amaçladığı özelliği, herhangi bir başka özellikle karıştırmadan doğru olarak ölçebilme derecesi ve geliştirilmiş bulunduğu konuda amaca hizmet etmesidir.³⁵ Dinî Tutum Ölçeğinin geçerliği de, başka değişkenlerle karıştırmadan bireylerin dinî tutumunu ölçebilmesine bağlıdır.³⁶

Bir ölçme aracının geçerliğini kontrol etme ve sağlamada değişik teknikler vardır. Bu yollardan ikisi madde ve faktör analizidir. Madde ve faktör analizleri ile ölçekteki maddelerin aynı ya da çok yakın özellikleri ölçüp ölçmediği incelenir.³⁷

Madde analizi, ölçekteki her madde için, o madde üzerinden grubun aldığı puanların, grubun bütün ölçek maddeleri üzerinden aldığı puanlarla korelasyonudur.³⁸ Toplam dinî tutum puanı ile yüksek korelasyon gösteren maddeler, tüm ölçeğin ölçtüğü dinî tutumu ölçüyor demektir. Bu ise, maddelerin geçerliğinin göstergesidir. Bütün maddelerin, toplam puanla korelasyon katsayılarının yüksek olması, maddelerin aynı tutumu ölçtüğünü gösterir.³⁹ Eğer, bir maddenin toplam puanla olan korelasyonu düşük ise, o madde ölçekteki diğer maddelerden farklı bir niteliği ölçüyor demektir. Madde ve toplam puan korelasyonunun düşük olması, ölçeğin geçerliğini ve güvenilirliğini düşürücü etki yaptığı için bu maddelerin ölçekten çıkarılması gerekir.⁴⁰

³³ Dinî Tutum Ölçeği ile ilgili verdiğimiz bilgiler Kaya’nın ilgili çalışmasından alınarak kullanılmıştır. Bkz.: Kaya, **a.g.e.**, s.106-107.

³⁴ Kaya, **a.g.e.**, s.107.

³⁵ T.C. Morgan. **Psikolojiye Giriş**, Çev.: Hüsnü Arıcı ve diğerleri, Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yay., Ankara 1993, s.24; Halil Tekin. **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme**, Ankara 1984, s.42.

³⁶ Kaya, **a.g.e.**, s.108.

³⁷ Kaya, **a.g.e.**, s.108.

³⁸ Korelasyon: İki dizi puan ya da ölçüm arasında karşılıklı ilişki anlamına gelir. Bkz.: Morgan. **a.g.e.**, s.23.

³⁹ Çiğdem Kağıtçıbaşı. **İnsan ve İnsanlar**, Beta Yayın Basım, İstanbul 1979 s.116; Morgan, **a.g.e.**, s.23.

⁴⁰ İ. Ethem Özgüven. **Psikolojik Testler**, Ankara 1994, s.97.

Bir korelasyon elde edebilmek için, her puan çiftine anılan türden bir istatistiksel işlem uygulanması gerekir. Bir kişinin bir dizideki puanının yerine aynı kişinin diğer dizideki puanının grup içindeki yeriyle karşılaştırırız. Eğer korelasyon mükemmelse, yani bir kişinin bir dizideki puanının grup içindeki sırası diğer dizideki puanının sırasıyla aynı ise ve bu durum grup üyeleri için, yani puan çiftleri için geçerli ise, korelasyon katsayısı 1'dir. Bu değer, bir korelasyon katsayısının alabileceği en yüksek değerdir. -1'lik katsayı da aynı şekilde mükemmel bir korelasyondur, ancak ters yöndedir, yani negatiftir. Negatif bir korelasyon durumunda, bir dizideki yüksek bir puan, diğer dizideki düşük bir puanla eşleşmiş demektir.⁴¹

Faktör analizi de bir geçerlik çalışmasıdır. Hazırlanan tutum cümlelerinin (maddelerin) tek bir boyutta toplanıp toplanmadığına bakılması faydalı, hatta bazen gerekli olur. Bu durumda, puanlama yapıldıktan sonra, madde puanları faktör analizine tabi tutulur. Bu analizde, birinci faktör yükü en büyük olan cümleler seçilir.⁴² Ölçekteki maddelerin faktör yüklerinin birinci faktörde toplanması, bu maddelerin aynı özelliği ölçtüğünü, dolayısıyla geçerliğini gösterir. Faktör yükleri, ikinci ya da üçüncü faktörlerde toplanan maddeler ise, başka faktörleri ölçüyor demektir.⁴³

Kaya, çalışmamızda kullandığımız "Dinî Tutum Envanteri"nde yer alan cümleleri faktör analizine tabi tutmuş ve bilimsel bir araştırmada kullanılabilir düzeyde olduğunu tespit etmiştir.⁴⁴

9-İlgili Yayın ve Araştırmalar

Bir alanda yapılacak araştırmayı daha önceden yapılan araştırmalarla desteklemek bilimsel bir yaklaşım biçimi olarak kabul edilmektedir. Ancak, her araştırma konusunda önceki araştırmalara ulaşmak ya da her konuda önceden bir araştırmanın olması bazen mümkün olmamaktadır. Dolayısıyla araştırmada ulaştığımız sonuçları önceden yapılan araştırmaların sonuçları ile test etme (doğrulama-yanlışlama) şansımız pek gözükmemektedir. Çünkü, araştırma konumuzu test edebileceğimiz benzer araştırmalara ne yabancı dilde ne de kendi dilimizde ulaşılabilmiştir. Yurtdışında benzer çalışmaların olma olasılığı bulunmakla birlikte⁴⁵ yurtiçinde böyle bir araştırma yapılmamıştır. Sadece burçlarla ilgili teorik mülahazaların bulunduğu çalışmalar vardır.

⁴¹ Morgan, **a.g.e.**, s.23.

⁴² M. Fuat Turgut-Yaşar Baykul. **Ölçekleme Teknikleri**, ÖSYM Yayınları, Ankara 1992, s.162.

⁴³ Kaya, **a.g.e.**, s.109.

⁴⁴ Bkz.: Kaya, **a.g.e.**, s.109-111.

⁴⁵ Astrolojik verileri ilk defa bilimsel bir yöntemle kullanan ve elde ettiği sonuçları bilimsel olarak değerlendiren bilim adamı Carl Gustav Jung'dur. O, 483 evli çift üzerinde yaptığı araştırmada benzer gezegenlerin etkisinde bulunan çiftlerin evliliklerinin daha sağlıklı yürüdüğü sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca, kendisine tedavi için gelen hastalarının (ruhsal tedavi) yıldız haritalarını çıkardığı ve ona göre bir tedavi biçimi uyguladığı anlaşılmaktadır. Bkz.: Giovanni Scognamillo, **Astroloji ve Yıldız Bilim**, Karizma Yay., İstanbul, 1999, s.23.

Burçların dinî yaşam biçimleri ile ilişkisi üzerine bilimsel araştırmalar olmamakla beraber, genel olarak astrolojik verilerin bilimsellik düzeylerine ilişkin çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmaların bizzat astrolojiyi doğrulamak gibi bir kaygıyla yapılmadıkları da belirtmekte yarar var. Ancak, yeryüzü ile evren arasındaki ilişkiyi ortaya koyan bu araştırmalar astrolojinin temelinde bulunan anlayışı da bir ölçüye kadar desteklediği için anlamlı görülebilir. Bu araştırmalardan bazıları şunlardır:

Çek psikiyatrist ve jinekolog Dr. Eugen Jones, 1956 yılından itibaren kadının en yüksek döllenme olasılığı olan dönem ile kadının doğumundaki “Ay safhası” arasındaki ilişkiyi araştırmış ve şu sonuçlara ulaşmıştır: Bir döllenme esnasında büyük gezegenlerden birisi güneşe 180 derecelik bir açı yapıyorsa; doğacak olan çocukta diğer çocuklara göre zeka geriliği, erken doğum ya da doğum anında ölme olasılığının yüksek olduğunu tespit etmiştir.⁴⁶

Rusya’da yapılan araştırmalarda, elektromanyetik enerji dışında bilinmeyen farklı bir enerji faktörünün varlığına işaret edilmektedir. “Telepatik aktarımların bir cins enerji faktörü” olduğu ve bu güne kadar bilinmeyen, maddenin en gelişmiş seviyesinde oluştuğu sonucuna varılmıştır. Bu enerjinin mesafeden bağımsız olduğu, duyu kullanılmadan ulaşılabildiği, elektromanyetik dalgalarla bariz bir bağı olmadığı ve nedensellik kuralına uymadığı ortaya çıkmıştır.⁴⁷

Bu türden araştırma sonuçlarını daha da genişletmek mümkün.⁴⁸ Ortaya çıkan sonucun şu olduğunu söyleyebiliriz: gezegenlerin hareketinden, yeryüzü ve içinde bulunan canlılar etkilenmektedir. Bu etkinin boyutları da yapılan araştırmalarla (daha çok fiziksel) ortaya konmaya çalışılmaktadır. İnsanla ilgili fiziksel etkilerinin yanında bu fiziksel etkilere bağlı olarak psikolojik etkilenmelerin ortaya çıkması da kaçınılmazdır. Böyle bir etkilenmenin söz konusu olduğunu varsayarsak, bireysel gelişim ile astroloji arasında bir ilişkinin olduğunu da şu ya da bu şekilde göz önünde bulundurmak gerektiği de bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bireylerin doğdukları gün ve aya göre burçlar oluşturulmuş ve kişilik özellikleri bakımından ne tür bir bireysel ayrılık gösterdikleri ilgili çalışmalarda gösterilmiştir. Bu çalışmalara göre burçların oluşturulmasında sınır kabul edilen gün ve ay ayırımları Tablo-1’de gösterilmiştir.

Tablo-1

⁴⁶ Sheila Ostrander-Lynn Schröder, **Astrological Birth Control**, Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1972 (Arroyo, **a.g.e.**, s.215’den naklen)

⁴⁷ R. Schaffranke, **Telepati: A Science of Future ARE Journal**, 5, (6), s.215-20 (Arroyo, **a.g.e.**, s.222’den naklen).

⁴⁸ Bu türden araştırma sonuçlarının özetleri için bkz.: Arroyo, **a.g.e.**, ss. 215-228.

Burçların Başlangıç-Bitiş Gün ve Ayı

	BAŞLANGIÇ GÜNÜ VE AYI	BİTİŞ GÜNÜ VE AYI	BURÇ
1	21 Mart	20 Nisan	Koç
2	21 Nisan	21 Mayıs	Boğa
3	22 Mayıs	21 Haziran	İkizler
4	22 Haziran	23 Temmuz	Yengeç
5	24 Temmuz	23 Ağustos	Aslan
6	24 Ağustos	23 Eylül	Başak
7	24 Eylül	23 Ekim	Terazi
8	24 Ekim	22 Kasım	Akrep
9	23 Kasım	21 Aralık	Yay
10	22 Aralık	20 Ocak	Oğlak
11	21 Ocak	17 Şubat	Kova
12	18 Şubat	20 Mart	Balık

Araştırma örnekleminin demografik özellikleri Tablo-2’de gösterilmiştir.

Tablo-2**Örneklemin Demografik Özellikleri**

YAŞ	N	%	SOSYO- EKON	N	%	CİNSİYET	N	%	FAKÜLTE	N	%
17-19	102	32.4	Zengin	8	2.5	Bayan	157	49.8	Eğitim	82	26.0
20-22	127	40.3	O. üstü	63	20.0	Erkek	158	50.2	Fen-Ede.	75	23.8
23-25	57	18.1	Orta	213	67.6				İlahiyat	83	26.3
26- Yuk	20	6.3	O. altı	30	9.5				Ziraat	75	23.8
Boş	9	2.9	Fakir	1	0.3						
TO.	315	100		315	100		315	100		315	100

Araştırmamızın örnekleminde yer alan deneklerin cinsiyete göre dağılımları; % 50.2 erkek ve % 49.8 bayan şeklindedir.

Yaşlara göre dağılımları ise; % 40.3'ü 20-22 yaş, % 32.4'ü 17-19 yaş, % 18.1'i 23-25 yaş ve % 6.3'ü 26 ve yukarı yaş biçimindedir. % 2.9'u da yaşlarını belirtmemiştir.

Sosyo-ekonomik durumlarına göre dağılımları da şöyledir: %67.6'sı "orta", % 20.0'ı "ortanın üstü", % 9.5'i "ortanın altı", % 2.5'i "zengin" ve % 0.3'ü de "fakir" dir.

Deneklerin öğrenim gördükleri fakülterelere göre dağılımları ise şöyledir: % 26.3'ü İlahiyat, % 26.0'ı Eğitim, % 23'8'i Fen-Edebiyat ve yine % 23.8'i de Ziraat Fakültesi şeklindedir.

Şimdi de yaptığımız anketten elde ettiğimiz verilere göre deneklerin dinî tutum ve davranışları ile burçlar arasındaki ilişkiye bakabiliriz.

10-Bulgular ve Yorum

10.1-Burçlar İle Dinî Tutum Arasındaki İlişki

Denence-1: Deneklerin burçları ile dinî tutum düzeyleri arasında ilişki vardır.

Deneklerin yer aldıkları burçlara göre sayıları, yüzdeleri, dini tutum puan ortalamaları ve standart sapmaları Tablo-3'te gösterilmiştir.

Tablo-3

Deneklerin Burçlara Göre Dağılımları ve Dini Tutum Puan Ortalamaları-Standart Sapmaları

	BURÇ	N	%	X	S
1	Koç	28	9.15	129.11	25.75
2	Boğa	42	13.72	128.83	20.59
3	İkizler	19	6.21	128.63	16.97
4	Yengeç	25	8.17	126.60	21.22
5	Aslan	22	7.19	133.59	17.31
6	Başak	25	8.17	126.48	24.16
7	Terazi	19	6.21	132.00	13.72
8	Akrep	19	6.21	135.47	18.25
9	Yay	22	7.19	133.86	18.73
10	Oğlak	24	7.84	138.58	10.06
11	Kova	29	9.48	130.24	20.03
12	Balık	32	10.46	136.78	15.72

TOPLAM/Ortalama	306	100.0	131.68	
-----------------	-----	-------	--------	--

Tablo-3'te yer alan dini tutum puan ortalamalarına baktığımızda belirli farklılıklar olduğu görülmektedir. Aradaki bu puan farklılıklarının anlamlı olup-olmadığının anlaşılması için test edilmesi gerekmektedir. Aradaki puan farklılıklarının anlamlı olup-olmadığı, anlamlılık varsa hangi gruplar arasında olduğu t-Testi ile ölçülmüş ve aralarında anlamlı farklılık bulunan grupların istatistiksel verileri Tablo-4'te gösterilmiştir.

Tablo-4

Burçlara Göre Dini Tutum Puan Ortalamalarına İlişkin t-Testi Sonucu

GRUPLAR	F	P DEĞERİ	HATA PAYI	ÖNEM DÜZEYİ
Koç/Oğlak	6.175	0.016	p<0.02	Önemli
Boğa/Oğlak	9.291	0.003	p<0.004	Önemli
İkizler/Oğlak	4.340	0.043	p<0.05	Önemli
Yengeç/Oğlak	11.409	0.001	p<0.002	Önemli
Başak/Oğlak	6.378	0.015	p<0.02	Önemli
Oğlak/Kova	7.676	0.008	p<0.01	Önemli

Tablo-4'te görüldüğü gibi, deneklerin yer aldıkları burçlar bakımından dini tutum puan ortalamaları arasındaki farklılığın karşılaştırmalı gruplarda anlamlı olduğu anlaşılmaktadır. Bu verilere göre şunları söylemek mümkün görünmektedir.

Oğlak burcunda yer alan deneklerin dinî tutum düzeyleri; koç, boğa, ikizler, yengeç, başak ve kova burcunda yer alan deneklerin dinî tutum düzeylerinden daha yüksektir. Bu sonuçlara göre, burçlarla dinî tutum arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Yani, bireylerin belli bir tutum geliştirmesinde doğdukları andaki gezegenlerin hareketine göre bir etkilenmenin söz konusu olduğu ortaya çıkmaktadır. Özellikle burçlarla kişilik gelişimi arasındaki etkileşimi ele alan teorik yaklaşımların göstergeleri de burçlara göre farklılaşmanın olabirliğini dile getirmektedir. Bir bakıma kişilik gelişimi sahip olunan burca göre şekillenmekte ve bireysel yaşantının diğer alanlarını doğrudan etkiliyor gibi görünmektedir.

Tablo-4'teki verilere göre bireyin dinle ilgili tutumunun oluşmasında onun içinde bulunduğu burcun etkisinin olabileceği düşünülebilir. Ayrıca, deneklerin sayılarına bağlı olarak bazı gruplar arasında dinî tutum puanları arasında ilişki yok gibi gözükmektedir (Bkz.:Başak x:126.48, n=25/Balık x:136.78, n=32). Bu ve bu iki grup arasındaki benzerliklere göre diğer ikili gruplardan, aralarında anlamlı bir ilişkinin olması beklenen

gruplarda anlamlılığın çıkmamasının nedeninin istatistik programının (SPSS for Windows) diğer faktörlerle birlikte denek sayılarının azlığını da bir etkileyici faktör olarak değerlendirmiş olması sayılabilir.

Araştırmadan elde ettiğimiz verilere dayalı olarak bireylerin belli ibadet biçimleri ile dinî tutumlarının burçlara göre farklılık gösterip göstermediğine bakabiliriz.

10.2-Burçlar İle Bazı Dinî Davranış Biçimleri Arasındaki İlişki

10.2.1-Burçlar İle Namaz İbadetini Yerine Getirme Durumu Arasındaki İlişki

Denence-2: Deneklerin dinî tutum düzeylerine göre namaz ibadetini yerine getirme durumları ile burçları arasında ilişki vardır.

Bu bağlamda ilk önce burçlar ile namaz ibadeti arasında bir ilişki olup olmadığı varyans analizi ile istatistiksel işleme tabi tutulmuş ve sonuç Tablo-5'te gösterilmiştir.

Tablo-5

Burçların Deneklerin Namaz İbadetini Yerine Getirme Durumları İle Dini Tutumları Üzerindeki İlişkiye Ait Varyans Analizi Sonucu

KAYNAK	KT	SD	KD	P
Grupiçi	30.301	11	2.755	0.08*
Gruplararası	491.228	294	1.671	P<0.10
TOPLAM	521.528	305		Önemli

Anlamlılık karşılaştırması için en çok 0.09 hata payı kabul edilmiştir.

Tablo-5'te görüldüğü gibi deneklerin namaz ibadetini yerine getirmeleri ile dini tutumları ve bağlı buldukları burçlar arasında anlamlı bir ilişkinin var olduğunu görmekteyiz. Bu anlamlılığın hangi gruplar arasında olduğu ve ne anlama geldiğini daha net görebilmek için t-Testi ile anlamlılık yapılmış ve aralarında anlamlı ilişki bulunan gruplara ait sonuçlar Tablo-6'da gösterilmiştir.

Tablo-6

Deneklerin Namaz İbadetini Yerine Getirme Durumları İle Dinî Tutumlarının Burçlarla İlişisine Ait t-Testi Sonucu

KARŞILAŞTIRMA GRUPLARI	DİNİ TUTUM PUAN ORTALAMALARI	ÖNEM DÜZEYİ (P)	SONUÇ
Koç-Başak	129.11-126.48	0.063	P<0.07 Önemli
İkizler-Oğlak	128.63-138.58	0.027	P<0.03 Önemli
İkizler-Balık	128.63-136.78	0.023	P<0.03 Önemli
Yengeç-Oğlak	126.60-138.58	0.076	P<0.08 Önemli
Yengeç-Balık	126.60-136.78	0.066	P<0.07 Önemli
Başak-Yay	126.48-133.86	0.064	P<0.07 Önemli
Başak-Oğlak	126.48-138.58	0.009	P<0.01 Önemli
Başak-Balık	126.48-136.78	0.006	P<0.01 Önemli
Terazi-Oğlak	132.00-138.58	0.020	P<0.03 Önemli
Terazi-Balık	132.00-136.78	0.016	P<0.02 Önemli
Oğlak-Kova	138.58-130.24	0.032	P<0.04 Önemli
Kova-Balık	130.24-136.78	0.025	P<0.03 Önemli

Tablo-6’da yer alan verileri şu şekilde yorumlamak mümkün görünmektedir: Deneklerin dinî tutum puanlarına göre yer aldıkları burçlar bakımından birbirlerine göre farklılıkların bazı gruplar arasında anlamlı olduğunu daha önce öğrenme şansımız olmuştu (Bkz.: Tablo-4 ve yorumu). Burada ise deneklerin dini tutumları ile namaz ibadetini yerine getirme derecelerine⁴⁹ göre aralarında yer alan farklılıklarda anlamlılık olduğu anlaşılmaktadır. Yani, namaz ibadetini yerine getirme sıklıkları ile dini tutumlarına göre içinde yer alınan burç arasında ilişki vardır. Bu ilişkiyi şöyle yorumlayabiliriz: Koç burcunda yer alan deneklerin dini tutum düzeylerinin ve namaz ibadetini yerine getirme sıklığının genel olarak Başak burcunda yer alan deneklere göre daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

İkizler burcunda yer alan deneklerin dini tutum düzeyleri ve namaz ibadetini yerine getirme sıklığı genel olarak Oğlak ve Balık burcunda yer alan deneklere göre daha düşüktür. Yine, Yengeç burcunda yer alan deneklerin dini tutum düzeyleri ve namaz ibadetini yerine getirme sıklığı Oğlak ve Balık burcunda yer alan deneklere göre daha düşüktür.

Başak burcunda yer alan deneklerin dini tutum düzeyleri ve namaz ibadetini yerine getirme sıklığı Yay, Oğlak ve Balık burcunda yer alan deneklere göre daha düşüktür. Yine,

⁴⁹ Yapılan ankette namaz ibadetini yerine getirme derecelemesi şu şekilde yapılmıştır: 1) Vakit, Cuma ve bayram namazlarını devamlı kılarım, 2) Sadece Cuma ve Bayram namazlarını kılarım, 3) Sadece Bayram namazlarını kılarım, 4) Hiç namaz kılmam

Terazi burcunda yer alan deneklerin dini tutum düzeyleri ve namaz ibadetini yerine getirme sıklığı Oğlak ve Balık burcunda yer alan deneklere göre daha düşüktür.

Oğlak burcunda yer alan deneklerin dini tutum düzeyleri ve namaz ibadetini yerine getirme sıklığı Kova burcunda yer alan deneklere göre daha yüksektir. Yine, Kova burcunda yer alan deneklerin dini tutum düzeyleri ve namaz ibadetini yerine getirme sıklığı Balık burcunda yer alan deneklere göre daha yüksektir.

10.2.2-Burçlar İle Oruç İbadetini Yerine Getirme Durumu Arasındaki İlişki

Denence-3: Deneklerin dinî tutum düzeylerine göre oruç ibadetini yerine getirme durumları ile burçları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Oruç ibadetini yerine getirme sıklığı⁵⁰ ile dini tutum açısından bireylerin içinde yer aldıkları burçlar arasında bir ilişkinin varlığı saptanmış ve gruplar arası karşılaştırmalara ilişkin t-Testi sonuçları Tablo-7’de verilmiştir.

Tablo-7

Deneklerin Oruç İbadetini Yerine Getirme Durumları İle Dinî Tutumlarının Burçlarla İlişisine Ait t-Testi Sonucu

KARŞILAŞTIRMA GRUPLARI	DİNİ TUTUM PUAN ORTALAMALARI	ÖNEM DÜZEYİ (P)	SONUÇ
Boğa-Aslan	128.83-133.59	0.030	P<0.07 Önemli
Boğa-Balık	128.83-136.78	0.050	P<0.03 Önemli
İkizler-Aslan	128.63-133.59	0.084*	P<0.03 Önemli
Aslan-Başak	133.59-126.48	0.033	P<0.08 Önemli
Aslan-Kova	133.59-130.24	0.005	P<0.07 Önemli
Başak-Balık	126.48-136.78	0.057*	P<0.07 Önemli
Terazi-Kova	132.00-130.24	0.077*	P<0.01 Önemli
Akrep-Kova	135.47-130.24	0.045	P<0.01 Önemli
Yay-Kova	133.86-130.24	0.030	P<0.03 Önemli
Oğlak-Kova	138.58-130.24	0.027	P<0.02 Önemli

* Gruplar arası karşılaştırmalarda anlamlılık tespitinde en çok 0.09 hata payı hesaba alınmıştır.

⁵⁰ Yapılan ankette oruç ibadetini yerine getirme derecelemesi şu şekilde yapılmıştır: 1) Ramazan orucunu devamlı tutarım. Ara-sıra da nafile oruç tutarım, 2) Ramazan orucunu devamlı tutarım, 3) Ramazan orucunu ara-sıra tutarım, 4) Hiç oruç tutmam.

Tablo-7’de görüldüğü gibi, deneklerin dini tutumları ile oruç ibadetini yerine getirme sıklıkları arasındaki ilişkiye dayalı olarak içinde yer aldıkları burçlara göre aralarında genel olarak bir farklılık olduğu anlaşılmaktadır. Bu farklılıkları şöyle yorumlayabiliriz: Boğa burcunda yer alan deneklerin dini tutum düzeyleri Aslan ve Balık burcunda yer alan deneklere göre daha düşüktür. İkiz burcunda yer alan deneklerin dini tutum düzeyleri de Aslan burcunda yer alan deneklerin dini tutum düzeylerinden daha düşüktür.

Aslan burcunda yer alan deneklerin dini tutum düzeyleri Başak ve Kova burcunda yer alan deneklere göre daha yüksektir. Balık burcunda yer alan deneklerin dini tutum düzeyleri Başak burcunda yer alan deneklerin dini tutumlarından, Terazi, Akrep, Yay ve Oğlak burcunda yer alan deneklerin dini tutum düzeyleri Kova burcunda yer alan deneklerin dini tutum düzeylerinden daha yüksektir.

10.2.3-Burçlar İle Dinî Emirleri Benimseme Durumları Arasındaki İlişki

Denence-4: Deneklerin dinî tutum düzeylerine göre genel olarak dinî emirleri benimsemeleri ile burçlar arasında ilişki vardır.

Dini emirleri benimseme durumu ile dini tutum açısından bireylerin içinde yer aldıkları burçlar arasında bir ilişkinin varlığı saptanmış ve gruplar arası karşılaştırmalara ilişkin t-Testi sonuçları Tablo-8’de verilmiştir.

Tablo-8

Deneklerin Dinî Emirleri Benimseme Durumları İle Dinî Tutumlarının Burçlarla İlişisine Ait t-Testi Sonucu

KARŞILAŞTIRMA GRUPLARI	DİNİ TUTUM PUAN ORTALAMALARI	ÖNEM DÜZEYİ (P)	SONUÇ
Boğa-Aslan	128.83-133.59	0.034	P<0.04 Önemli
Boğa-Balık	128.83-136.78	0.078	P<0.08 Önemli
Yengeç-Aslan	126.60-133.59	0.096	P<0.10 Önemli
Aslan-Başak	133.59-126.48	0.016	P<0.02 Önemli
Aslan-Terazi	133.59-132.00	0.082	P<0.09 Önemli
Başak-Terazi	126.48-132.00	0.074	P<0.08 Önemli

Başak-Oğlak	126.48-138.58	0.055	P<0.06 Önemli
Başak-Balık	126.48-136.78	0.036	P<0.04 Önemli

Not: Gruplar arası karşılaştırmalarda anlamlılık tespitinde en çok 0.10 hata payı hesaba alınmıştır.

Tablo-8’de yer alan verilere göre deneklerin dini emirleri benimseme durumları ile dini tutumlarının burçlarla ilişkisine ait verileri şöyle yorumlayabiliriz: Aslan burcunda yer alan deneklerin dini tutum düzeyi Boğa, Yengeç, Başak ve Terazi burcunda yer alan deneklerin dini tutum düzeyinden, Balık burcunda yer alan deneklerin dini tutum düzeyi Boğa ve Başak burcunda yer alan deneklerin dini tutum düzeylerinden daha yüksektir.

Oğlak ve Terazi burcunda yer alan deneklerin dini tutum düzeyleri ise Başak burcunda yer alan deneklerin dini tutum düzeylerinden daha yüksektir.

10.2.4-Burçlar İle Dindarlık Algısı Arasındaki İlişki

Denence-5: Deneklerin dinî tutum düzeyleri ile dindarlık algıları açısından burçlar arasında ilişki vardır.

Deneklerin dindarlık algı biçimleri ile dini tutumlarının etkileşiminin burçlarla ilişkisi araştırmak için yapılan varyans analizi sonucu Tablo-9’da gösterilmiştir.

Tablo-9

Burçların Deneklerin Dindarlık Algı Durumları İle Dinî Tutumları Üzerindeki İlişkisine Ait Varyans Analizi Sonucu

KAYNAK	KT	SD	KD	P
Grupiçi	9.476	11	.861	0.032
Gruplararası	129.442	294	.440	P<0.04
TOPLAM	138.918	305		Önemli

Tablo-9’da görüldüğü gibi, deneklerin dindarlık algısı ile dini tutum düzeylerinin burçlarla ilişkili olup-olmadığı araştırılmış ve yapılan varyans analizi sonucu aradaki ilişkinin anlamlı olduğu, yani birbirini etkiledikleri anlaşılmaktadır (P=0.032). Anlamlı olan bu ilişkinin hangi gruplar arasında olduğunun da tespit edilmesi önemli olduğundan t-Testi yapılmış ve sonuçlar Tablo-10’da gösterilmiştir.

Tablo-10

Deneklerin Dindarlık Algı Durumları İle Dinî Tutumlarının Burçlarla İlişkisine Ait t-Testi Sonucu

KARŞILAŞTIRMA GRUPLARI	DİNİ TUTUM PUAN ORTALAMALARI	ÖNEM DÜZEYİ (P)	SONUÇ
Boğa-Yay	128.83-133.86	0.009	P<0.01 Önemli
Boğa-Oğlak	128.83-138.58	0.002	P<0.003 Önemli
Boğa-Balık	128.83-136.78	0.004	P<0.005 Önemli
İkizler-Yay	128.63-133.86	0.031	P<0.04 Önemli
İkizler-Oğlak	128.63-138.58	0.013	P<0.02 Önemli
İkizler-Balık	128.63-136.78	0.022	P<0.03 Önemli
Başak-Yay	126.48-133.86	0.019	P<0.02 Önemli
Başak-Oğlak	126.48-138.58	0.007	P<0.008 Önemli
Başak-Balık	126.48-136.78	0.011	P<0.032 Önemli
Kova-Balık	130.24-136.78	0.052	P<0.06 Önemli

Tablo-10’da yer alan verilere bağlı olarak, deneklerin dindarlık algısı ile dini tutum düzeylerinin içinde bulunulan burçlara göre ilişkisini yorumlayacak olursak şunları söyleyebiliriz:

Boğa burcunda yer alan deneklerin dini tutum düzeyleri, Yay, Oğlak ve Balık burcunda yer alan deneklerin dini tutum düzeyinden daha düşüktür. Yine, İkizler burcunda yer alan deneklerin dini tutum düzeyleri, Yay, Oğlak ve Balık burcunda yer alan deneklerin dini tutumundan daha düşüktür. Ayrıca, Başak burcunda yer alan deneklerin dini tutum düzeyleri de, Yay, Oğlak ve Balık burcunda yer alan deneklerin dini tutum düzeylerinden daha düşüktür. Kova burcunda yer alan deneklerin dini tutum düzeyleri de yine Balık burcunda yer alan deneklerin dini tutum düzeylerinden daha düşüktür.

11-Sonuç ve Öneriler

Araştırmada şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Deneklerin dini tutum düzeyleri ile burçları arasında anlamlı bir ilişki vardır. Bazı burçlarda yer alan deneklerin dinî tutum düzeyleri, yine bazı burçlarda yer alan deneklerin dinî tutum düzeylerinden daha yüksektir. Örneğin, Oğlak burcunda yer alan deneklerin dinî tutum düzeyi, Başak, Yengeç, İkizler, Boğa, Koç ve Kova burcunda yer alan deneklerin dinî tutum düzeylerinden daha yüksektir.

Deneklerin namaz ibadetini yerine getirmeleri bakımından burçların içinde yer aldıkları burçlara göre dinî tutum düzeyleri arasında bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Örneğin, Oğlak burcunda yer alan deneklerin dinî tutum düzeyleri, İkizler, Yengeç, Başak, Terazi ve Kova burcunda yer alan deneklere göre daha yüksektir. Koç burcunda yer alan deneklerin dinî tutum düzeyi Başak burcunda yer alan deneklerin dinî tutum düzeyinden daha yüksektir. Balık burcunda yer alan deneklerin dinî tutum düzeyi, İkizler, Yengeç, Terazi ve Kova burcunda yer alan deneklerin dinî tutum düzeyinden daha yüksektir. Ayrıca, Yay burcunda yer alan deneklerin dinî tutum düzeyi de Başak burcunda yer alan deneklerin dinî tutum düzeyinden daha yüksektir.

Deneklerin oruç ibadetini yerine getirmeleri bakımından burçlara göre dinî tutum düzeyleri arasında bir ilişki vardır. Örneğin, Kova burcunda yer alan deneklerin dinî tutum düzeyleri, Oğlak, Yay, Akrep, Terazi ve Aslan burcunda yer alan deneklerin dinî tutum düzeylerinden daha düşüktür. Aslan burcunda yer alan deneklerin dinî tutum düzeyleri Boğa, İkizler, Başak ve Kova burcunda yer alan deneklerin dinî tutum düzeylerinden daha yüksektir. Balık burcunda yer alan deneklerin dinî tutum düzeyleri de Boğa burcunda yer alan deneklerin dinî tutum düzeylerinden daha yüksektir.

Deneklerin dinî emirleri benimsemeleri bakımından dinî tutum düzeyleri ile burçlar arasında bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Örneğin, Aslan burcunda yer alan deneklerin dinî tutum düzeyi Boğa, Yengeç, Başak ve Terazi burcunda yer alan deneklerin dinî tutum düzeylerinden daha yüksektir. Balık burcunda yer alan deneklerin dinî tutum düzeyleri, Başak ve Boğa burcunda yer alan deneklerin dinî tutum düzeylerinden daha yüksektir. Başak burcunda yer alan deneklerin dinî tutum düzeyleri de, Terazi, Oğlak ve Aslan burcunda yer alan deneklerin dinî tutum düzeylerinden daha düşüktür.

Deneklerin dindarlık algıları bakımından dinî tutum düzeyleri ile burçlar arasında bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Örneğin, Boğa burcunda yer alan deneklerin dinî tutum düzeyleri Yay, Oğlak ve Balık burcunda yer alan deneklerin dinî tutum düzeylerinden; İkizler burcunda yer alan deneklerin dinî tutum düzeyleri Yay, Oğlak ve Balık burcunda yer alan deneklerin dinî tutum düzeylerinden; Başak burcunda yer alan deneklerin dinî tutum düzeyleri Yay, Oğlak ve Balık burcunda yer alan deneklerin dinî tutum düzeylerinden ve Kova burcunda yer alan deneklerin dinî tutum düzeyleri de Balık burcunda yer alan deneklerin dinî tutum düzeylerinden daha düşüktür.

Ulaşılan bu sonuçlara bağlı olarak şunlar önerilebilir: astroloji konusunda sahip olduğumuz bilgilerle onunla ilgili olumsuz bir tutum geliştirmek yerine, onu yeniden araştırmalı, lehinde ve aleyhinde geliştirilen bilgileri objektif olarak değerlendirmeli ve ondan sonra tutum ve değerlendirme biçimimizi şekillendirmeliyiz. Paranormal fenomenler karşısında takınılan hemen kabul etme ya da hemen reddetme gibi aşırı tepki biçimlerini benimsemenin sakıncalarını bu bağlamda göz önünde bulundurmak gerekir. Bir bilginin yanlış olarak bir alanda kullanılması, o bilginin tümünden geçersiz olduğu anlamını içermediği

gibi, bir alanda doğru çıkarımlara neden olan verilerin de her zaman doğru olmayabileceği gerçeğini göz ardı etmemek gerektiğini unutmamak gerekir.

Astrolojik verilerle bireylerin tutum ve davranışları arasında bir ilişki olabilirdiğinden hareketle, bireylerin dinle ilgili tutum ve davranış geliştirmelerinin eğitiminde, kişilik gelişimi ve değişimi araştırmalarında onun verilerinden yararlanmanın ve dikkate alınmanın yararlı olabileceğini unutmamak gerekir.

BİBLİYOGRAFYA

- ADAMS, Evangeline. **Yıldızımı Söyle Kaderini Öğren**, Nebioğlu Yay., İstanbul 1977.
- APAYDIN, Halil. **Üniversite Öğrencilerinin Dinî Yasaklarla İlgili Tutumları**, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yüksek Lisans Tezi), Samsun 1996.
- _____. **Kişilik Özelliklerinin Dinî Tutum ve Davranışlara Etkisi**, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Doktora Tezi), Samsun 2001.
- ARROYO, Stephen. **Astroloji Psikoloji Dört Element**, Çev.: Barış İlhan, İlhan Yay., İstanbul 2000.
- AYDIN, Ali Rıza. **Dini İnkârın Psiko-Sosyal Nedenleri** (Doktora Tezi), Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 1995.
- Büyük Larousse**, “Davranış”, Milliyet Yay., İstanbul ty.
- CÜCELOĞLU, Doğan. **İnsan ve Davranışı**, Remzi Kitabevi, 3. Baskı, İstanbul 1992.
- ERDEM, Selma. **Liseler İçin Psikoloji Ders Kitabı**, Fil Yayınevi, İstanbul 1992.
- ERSİN, Meharet. **Eğitimde Psikolojinin Yönü**, Milli Eğitim Basımevi, c.2, İstanbul 1982.
- FİDAN, Nurettin –ERDEN, Münire. **Eğitim Bilimine Giriş**, Repa Eğitim Yay., 3. Baskı, Ankara ty.
- FREEDMAN, J.L.-SEARS, D.O.-CARLSMITH, J.M. **Sosyal Psikoloji**, Çev.: Ali Dönmez, İmge Kitabevi, 2. Baskı Ankara 1993.
- GÜRÜN, O.A. **Psikoloji Sözlüğü**, İnkılap Kitapevi, İstanbul 1991.
- İLHAN, Barış. **Astrolojide Yetişkinlerin Buluş Çağı**, İlhan Yay., İstanbul 1997.
- JOHNSON, Paul E. “Dinî Davranış”, Çev.: Habil Şentürk, **Dokuzeylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı:2, İzmir 1985.
- KAĞITÇIBAŞI, Çiğdem. **İnsan ve İnsanlar**, Evrim Basım Yayım Dağıtım, 7. Baskı, İstanbul 1988.
- KAYA, Mevlüt. **Din Eğitiminde İletişim ve Dinî Tutum**, Etüt Yay., Samsun 1998.
- KRECH, David-CRUTCHFIELD, Richard S. **Sosyal Psikoloji**, Çev.: Erol Güngör, Ötüken Yay., 3. Baskı, İstanbul 1980.
- KÖKNEL, Özcan. **Kaygıdan Mutluluğa Kişilik**, Altın Kitaplar Yay., 11. Baskı, İstanbul 1985.
- KURTKAN, Amiran. **Genel Sosyoloji**, Filiz Kitabevi, 4. Baskı, İstanbul 1986.

- MORGAN, T.C. **Psikolojiye Giriş**, Çev.: Hüsni Arıcı ve diğerleri, Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yay., Ankara 1993.
- MUTLU, Kayhan. “Bir Dindarlık Ölçeği (Sosyolojide Yöntem Üzerine Bir Tartışma)”, **İslâmî Araştırmalar Dergisi**, c.3, Sayı: 4, Ankara 1989.
- OSTRANDER, Sheila-SCHRÖDER, Lynn. **Astrological Birth Control**, Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1972.
- OZANKAYA, Özer. **Toplumbilime Giriş**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay., Ankara 1979.
- ÖZAKPINAR, Yılmaz. **Psikolojinin Kavramsal Yapısı**, Ötüken Yay., İstanbul 2000.
- ÖZBAY, Ferhunde. “Davranış ve Tutumları Etkileyen Bireysel ve Çevresel Faktörler”, **Türkiye’de Toplumsal Bilim Araştırmalarında Yaklaşımlar ve Yöntemler Semineri (O.D.T.Ü. 17-19 Aralık 1976)**, Ankara 1977.
- ÖZBAYDAR, Belma., **Din ve Tanrı İnancının Gelişmesi Üzerine Bir Araştırma**, Baha Matbaası, İstanbul 1970.
- ÖZGÜVEN, İ. Ethem. **Psikolojik Testler**, Ankara 1994.
- PEKER, Hüseyin. **Suçlularda Dini Davranışlar** (Doçentlik Tezi), Samsun 1987.
- PEKER, Hüseyin. **Din Psikolojisi**, Aksiseda Matbaası, Samsun 1993.
- Ruh Terimleri Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1980.
- SCHAFFRANKE, R. **Telepati: A Science of Future ARE Journal**, 5, (6), Ss.215-20.
- SCOGNAMILLO, Giovanni. **Astroloji ve Yıldız Bilim**, Karizma Yay., İstanbul, 1999.
- TEISSEIER, Elizabeth. **Kahinlerin Kahini 21. Yüzyılda Astroloji**, Çev.: Nihal Önal, Milliyet Yay., İstanbul 1994, s.250.
- TEKİN, Halil. **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme**, Ankara 1984.
- TURGUT, M. Fuat-BAYKUL, Yaşar. **Ölçekleme Teknikleri**, ÖSYM Yayınları, Ankara 1992.
- TÜRKKAN, Reha Oğuz. **İkna ve Uzlaşma Sanatı**, Hayat Yay., İstanbul 1998.
- VERGOTE, Antoine. **Din İnanç ve İnançsızlık**, Çev.: Veysel Uysal, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfi Yay., İstanbul 1999.
- YAVUZ, Kerim. “Günümüzde Din Psikolojisi”, **Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı: 8.